

Zofia Ciechanowska

Notatki do życia i twórczości Wacława Rolicza Liedera

Pamiętnik Literacki : czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce
literatury polskiej 34/1/4, 110-114

1937

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

NOTATKI DO ŻYCIA I TWÓRCZOŚCI WACŁAWA ROLICZA LIEDERA

I. BIBLIOGRAFIA

Wacław Lieder (1866—1912), zapomniany poeta, tłumacz, orientalista i językoznawca-dyletant, stanowi jaskrawy przykład rozdźwięku między społeczeństwem a jednostką odbiegającą od normy. Tragedią jego było, że był w poezji językoznawcą, a w językoznawstwie — poetą. Niemniej jego talent poetycki mierny, ale niekiedy oryginalny aż do dziwactwa, rozbłysł raz nagle i na krótko. Stało się to, gdy w Paryżu zetknął się z symbolistami francuskimi, a nade wszystko z „kręgiem“ otaczającym wielkiego odnowiciela poezji niemieckiej, Stefana George'a. Tłumaczony, ceniony i przeceniony przez George'a, został porwany w wir twórczy i przeszedł sam siebie. Stał się wtedy w poezji polskiej nieznanym poprzednikiem głośnych później prądów. Ale ten właśnie „moment twórczy“ Liedera przeszedł bez echa. Ekscentryk o szalonej, chorobliwej ambicji, zrażony bezwzględna, lecz słuszną krytyką pierwszego tomu poezyj, zerwał — po gwałtownych inwektywach — ze światem czytelników. Drukował swe wiersze przez dalszy dziesiątek lat w ścisłym ukryciu jako druki prywatne, rozsyłane przyjaciołom, głównie za granicą, i zakazywał wszelkich wzmianek „bodaj dwuwyrazowych“ o nich. Stąd znane są dziś nielicznemu gronu specjalistów wczesne najsłabsze utwory Liedera, a nikt prawie nie czytał późniejszych, właśnie... najlepszych. Dziś druki te są to białe kruki, o których krążą legendy. Próżno byłoby ich szukać w zbiorach publicznych. Konspiracja — wyraz wewnętrznej tragedii poety — była tak doskonała, że nie zdołali do nich dotrzeć nawet dwaj autorzy, którzy usiłowali ostatnio, zresztą w sposób niewystarczający i nieścisły, wskrzesić pamięć Liedera¹.

¹ S. Napierski zna tylko niektóre pozycje, przytaczając je zresztą nie-dokładnie (*Zapomniany polski modernista*. Warszawa, 1936), a K. Bazar tylko pozycję 11 (*Skamander*, t. IX, s. 540—9). Charakterystyka poety oparta na niewystarczającym materiale jest u ostatniego zupełnie błędna. Sprostowanie szeregu nieścisłości Napierskiego w życiorysie Liedera i uzupełnienie braków pozostawiam na później.

Zajmując się Liederem od dłuższego czasu, zdołałam zgromadzić komplet jego prac i podaję niżej bibliograficzne ich zestawienie. Same tytuły i bibliograficzne adnotacje charakteryzują już tego pisarza. Owe zakonspirowane, rzadkie druki (a mianowicie poz. 3, 8, 9, 10, 12, 13) zasługują również na uwagę z tego powodu, że Lieder, za przykładem George'a, zwracał pilną uwagę na estetykę druku (na kilka lat przed Wyspiańskim!), a oficyna Anczyca, z której większość z nich wyszła, uczyniła z nich prawdziwe arcydzieła typograficzne.

Bibliografia niniejsza obejmuje komplet publikacyj Liedera, wydanych osobno, pomija natomiast jego utwory, rozproszone po czasopismach.

1. Lieder Wacław. *Poezje I*. Kraków, 1889. Nakład poety. Skład gł. Gebethner i Ska. Druk. Wł. L. Anczyca, stron 284, ill. 1.

2. Lieder Wacław. *Z księgi lirycznej*. Paryż, 1890. Publikacja bezpłatna. Nakładem poety. Druk. Wł. L. Anczyca, stron 24 [legz. 3000].

3. Lieder Wacław. *Poezje II*. Paryż (1891). (Nakł. autora. Druk W. L. Anczyca), stron 287 nl. 1.

(Na k. 2: „Wytłoczono dla autora książki niniejszej reprodukcji sześćdziesiąt w oficynie Wł. L. Anczyca i Sp. pod zarządkiem Jana Gadowskiego w Krakowie dnia dwudziestego majowego MDCCLXXXI“. Na s. 288: „Książka niniejsza jak to wskazuje ilość jej odbitek na sprzedaż nie przeznaczonych, została wydana jako rękopismo, które autor ofiarował, bądź jako przyjacielski, bądź jako poetycki upominek wyżej wymienionemu gronu osób, które go czytać chciało. Osoby, w których ręce wpadnie niniejsze wydawnictwo, zechcą przyjąć do wiadomości, iż wszelkie przedruki, wszelkie wyciągi, bodaj jedno-wierszowe, bodaj dwu-wyrazowe, oraz wszelkie sprawozdania o książce niniejszej, jak również publiczne wygłaszanie utworów w niej zawartych, nie dozwala się. Autor-wydawca“).

4. (Lieder Wacław). *Wacława Liedera odezwa do polskiej publiczności*. Paryż, 1892. (Druk W. Drugulina w Lipsku), stron 9, nl. 2.

(Na s. nlb.: „Ponieważ Odezwy niniejszej nie chciano wydać w Polsce, odtłoczono ją w ilości tysiąca pięciuset odbitek w Lipsku, w officynie W. Drugulina, dnia czwartego styczniowego, roku tysiąc-ośmset-dziewięćdziesiąt-wtórę“).

5. (Lieder Wacław). *Monument wszeteczeństwa gazeciarskiego* pod pion sumienia i obowiązku wzniesiony, gipsaturami tytułów kunsztu pismackiego olepiony, a przez authora abrysu fundowany ku czasów spółczesnych sromocie vulgo wiérsz nie dla dzieci ale głupim ku uciesze, mądrym ku reflektowaniu uczynienia Wacława Liedera poety potępionego przez cenzurę warszawską i prasę polską. *Lutetiae Parisiorum MDCCCLXXXII* (Paryż, 1892). (Druk W. Drugulina w Lipsku), stron 13, nl. 1.

(Na s. 3: „Ponieważ Wiérsza niniejszego nie chciano wydać w Polsce, odtłoczono go, dla bezpłatnego rozdania, w ilości tysiąca pięciuset odbitek w Lipsku, w officynie W. Drugulina, dnia dwudziestego siódmego styczniowego, roku tysiąc-ośmset-dziewięćdziesiąt-wtórę“).

6. (Lieder Waclaw). *Elementarz języka arabskiego*. Skreślił Damian Rolicz Lieder. Część pierwsza. Abecadlnik. (Kirchhain, 1893), stron 79.

(„Wytłoczono w Kirchhainie u G. Zahna i H. Baendla, dla autora w Warszawie MDCCCLXXXIII“).

7. *Abu Sajid Fadlullah Ben Abulchajr i tegoż czterowersze*. Przełożył s perskiego Damian Rolicz-Lieder. Kraków. Nakł. tłumacza. Druk W. L. Anczyca i Ski. 1895 (rom.) stron 47.

8. Lieder Waclaw. *Wiersze III*. Paryż — Warszawa — Wiedeń, 1892—1895. (Kraków, 1895. Nakł. autora. Druk. W. L. Anczyca) stron 128.

(„Na s. 128: „Wytłoczono dla Autora jako rękopismo w pięćdziesięciu kolejnymi liczbami znaczonych odbitkach w drukarni Anczycowój w Krakowie dnia dwudziestego i piątego listopadowego roku tysięcznego ośmsetnego dziewięćdziesiątego i piątego. Odbitka Nr. ... Przedruki i sprawozdania wzbronione“).

9. Lieder Waclaw. *Moja muza*. Wierszów ciąg czwarty. (Kraków) 1896 (rom.). (Nakł. autora. Druk W. L. Anczyca), stron 64. Na odwrocie k. tyt.: („1891—1896“).

(Na s. 64: „Wytłoczono dla Autora nakładem tegoż jako rękopismo w trzydziestu kolejnymi liczbami znaczonych odbitkach w drukarni W. L. Anczyca i S-ki w Krakowie dnia siedmnastego lutowego roku tysięcznego ośmsetnego dziewięćdziesiątego i szóstego. Odbitka Nr. Przedruki i sprawozdania wzbronione“).

10. Lieder Waclaw Rolicz. *Wiersze V*. Paryż (Kraków, 1897. Nakł. autora. Druk. W. L. Anczyca), stron 151, nl. 1.

(Na s. nlb: „Wydano jako rękopismo z drukarni W. L. Anczyca i Spółki w Krakowie dla nakładającego Autora w dwudziestu liczbowanych odbitkach dnia trzeciego sierpnioowego roku tysięcznego ośmsetnego dziewięćdziesiątego i siódmego. Odbitki Nr Przedruki i sprawozdania wzbronione. Exemplarz dodatkowy przepisany ustawą prasową“).

11. (Lieder Waclaw). Waclawa Rolicza-Liedera *Wierszów księgi pierwsze, drugie i trzecie* powtórne wydane w Krakowie roku MDCCCLXXXVIII. (Kraków, 1898). Nakład i druk W. L. Anczyca i Spółki, stron 323, nlb. 1.

(Na s. nlb.: „Książka niniejsza wydana została w Krakowie w Drukarni W. L. Anczyca i Spółki w tysiącu i stu egzemplarzach z których sto oddito na papierze czerpanym. Druk ukończono dwudziestego i trzeciego dnia majowego roku tysięcznego ośmsetnego dziewięćdziesiątego i ósmego“).

12. (Lieder Waclaw). *Nowe wiersze* Waclawa Rolicza Liedera. (Kraków, 1903. Druk W. L. Anczyca), stron 63, knl. 2.

(Na odwr. k. tyt.: „(1896—1893)“. Na s. 64: „Wydano jako rękopismo z drukarni W. L. Anczyca i Spółki w Krakowie dla autora w Warszawie w stu odbitkach w dniu pierwszym maja roku tysięcznego dziewięćsetnego i trzeciego. Odbitka Nr. ...“).

13. (Lieder Waclaw). *Uebertragungen* aus den Werken von Waclaw-Rolicz-Lieder. Im Verlag der Blätter für die Kunst. Berlin 1905, knl. 20.

(Na k. 20: „Gedruckt in STG Schrift von Otto von Holten in Berlin im Februar neunzehnhundertundfünf in fünfundzwanzig Exemplaren“).

14. Lieder Wacław Rolicz. *Pieśni niepodległe*. Z wydań rękopiśmiennych odbito w Warszawie R. 1906 (s. i. n.), knl. 16.

(Na k. 16: „Te pieśni powstały w latach 1890—1892“).

15. (Lieder Wacław). *Krakof i Olof dwaj bajeczni władcy Wawelu*. Dociekania archeologiczno - filologiczne Wacława Rolicza Liedera. Wyrażono w Warszawie MDCCCCX, stron 32.

16. (Lieder Wacław). *Do Szanownego Komitetu Kasy Pomocy Imienia Doktora Józefa Mianowskiego*.

(Podp. Warszawa d. 20 XI 1910, ul. Hoża no 25), knl. 2.

17. (Lieder Wacław). *Do Prześwietnej Cesarско-Królewskiej Akademii Umiejętności w Krakowie*. Rzecz Wacława Rolicza Liedera.

(Podp. Warszawa, d. 25 listopada 1910 r., ul. Hoża no 25), knl. 2.

18. Lieder Wacław Rolicz. *Do Jego Królewskiej Wysokości Księcia Pana Adama Czartoryskiego*.

(Podp. Warszawa d. 29 listopada 1910 r., ul. Hoża no 25), knl. 1.

19. Lieder Wacław Rolicz. *Do Prześwietnej Cesarско-Królewskiej Akademii Umiejętności w Krakowie*.

(Podp. Warszawa, d. 27 grudnia 1910 r., ul. Hoża nr 25), knl. 4. (Zawiera również orzeczenia Aleksandra Brücknera, Jana Rozwadowskiego, Adama Antoniego Kryńskiego, Karola Appa)¹.

II. DEDYKACJE STEFANA GEORGE'A

W życiorysie Wacława Liedera najciekawszą kartę stanowi niewątpliwie stosunek do Stefana George, którego poznał w Paryżu w r. 1889. W późniejszych latach spotykał go kilkakrotnie, o czym wspominają uczestnicy „Kręgu“², a niemal do końca życia utrzymywał z nim stosunki. W spuściźnie po Liederze znajduje się szereg dzieł George'a z następującymi dedykacjami własnoręcznymi, świadczącymi o tonie poszczególnych etapów ich przyjaźni, której przedstawienie rezerwuję sobie do chwili zużytkowania w całości posiadanych przeze mnie materiałów do życiorysu poety³.

1. Na egzemplarzu *Hymnen*. Berlin, 1890: „Dem Dichter Wacław Lieder Stefan George“.

2. Na egz. *Pilgerfahrten*. Wien, 1891: „Dem Dichter Wacław Lieder in achtung und freundschaft Stefan George“.

¹ Oprócz pozycji wymienionych, opisanych na podstawie egzemplarzy, znalazłam wzmiankę o dwóch dalszych: 1. „*Poezje*, tom VI, 5 egz.“, 2. „*Poezje* tom II, wydanie drugie“, obie z adnotacją: „w druku“. Egzemplarzy nie odnalazłam. Być może więc, że tomy te w ogóle nie zostały wydrukowane.

² Poza wzmiankami zawartymi w drukowanych wspomnieniach niektórych z nich, posiadam też pewien materiał rękopiśmienny, pochodzący z ich grona.

³ Artykuł K. Bazara *Stefan George i Wacław Rolier Lieder (Skamander, t. IX)* ogranicza się do wypisów z niedokładnie poinformowanego Waltera, a w ocenie zupełnie zawodzi.

3. Na egz. *Algabal*. 1892: „Meinem lieben freund dem Dichter Waclaw Lieder Stefan George“.

4. Na egz. *Das Jahr der Seele*. 1897: „Dem Dichter Waclaw Lieder mit der grossen verehrung und liebe seines Stefan George. Berlin november 1897.“ (Pismo szczególnie ozdobne).

5. Na egz. *Hymnen-Pilgerfahrten-Algabal*. Zweite Ausg. 1899: „Dem Dichter Waclaw Lieder sein bewundernder und treuer freund Stefan George“. (Pismo ozdobne).

6. Na egz. *Tage und Thalen*. Berlin, 1903: „An Waclaw Lieder den Dichter und den Freud im october des jahres 1906 Stefan George“. (Pismo szczególnie ozdobne).

Berlin—Paryż

Zofia Ciechanowska
